

Yttrandefrihet i kommunala lokaler: Ingripande i en ungdomslokal mot en affisch föreställande en satansfigur som bajsade på Jesus

Beslutet i korthet: I en kommunal lokal avsedd för ungdomar har den verksamhetsansvarige tagit ned en affisch för att den väckte anstöt. Ingripandet kritiseras. Grundlagarnas skydd för yttrandefriheten hindrar i och för sig inte att det allmännas företrädare, i lokaler där det allmänna svarar för verksamheten, reglerar i vad mån olika typer av budskap får spridas. Reglerna måste dock vara generella till sin karaktär och får inte diskriminera mellan olika enskilda framställningar på grund av deras innehåll. Några sådana regler fanns inte i detta fall. Särbehandlingen av just denna affisch, vars innehåll inte var brottsligt, framstår därmed som godtycklig.

Bakgrund och utredning

I en anmälan till JO uppgavs att en tjänsteman i Linköpings kommun censurerat en affisch som satts upp i kommunens kulturhus. Affischen avsåg en punktfestival och visade en satansfigur som bajsade på Jesus huvud.

Kultur- och fritidsnämnden i Linköpings kommun anmodades att yttra sig. I nämndens yttrande uppgavs att verksamheten på den aktuella platsen, Musikhuset Skylten, framför allt riktar sig till unga mellan 15 och 20 år. För verksamheten hade kultur- och fritidsnämnden angivit följande förutsättningar:

Målsättning för Musikverksamheten på Skylten

Skylten ska i första hand vara en mötesplats för ungdomar med intresse för musik. Ungdomar ska beredas möjligheter att genom ett aktivt deltagande och lyhörd personal påverka och forma både verksamhetsinnehåll och lokaler. Verksamheten ska i första hand stödja och stimulera musiklivet för ungdomar.

Målgrupp

Verksamheten ska i huvudsak vända sig till ungdomar mellan 15–20 år med intresse för musik. Verksamheten ska utformas på ett sådant sätt att den vänder sig till alla ungdomar i målgruppen, oavsett kön eller etnisk bakgrund.

Allmänna förutsättningar

Verksamheten ska:

- förmedla sunda värdegrunder och respekt för andra människor
- vara partipolitiskt och religiöst obunden

- bedrivs i en rök-, drog- och alkoholfri miljö
- vid arrangemang tillse att ljudnivåerna inte överskrider ekvivalent ljudnivå på 100 dBA, enligt Socialstyrelsens utarbetade riktvärden (SOS FS 1996:7)
- skapa förutsättningar för att genusperspektivet beaktas så att verksamhetens innehåll och miljö attraherar båda könen

Vid en månatlig uppföljning som gjordes 2008-02-26, tog verksamhetsansvarig för Musikhuset Skylten upp frågan om den aktuella affischen. Affischen gällde ett musikarrangemang som skulle genomföras den 21 mars 2008 på Musikhuset Skylten. Verksamhetsansvarig ville ha stöd av kultur- och fritidskontorets tjänsteman i sitt agerande gentemot föreningen AKC Skylten som var ombedd att plocka ner affischen från de väggar där den var uppsatt på Musikhuset Skylten.

Med stöd av nedanstående punkter gav kontorets tjänsteman verksamhetsansvarige stöd för sitt agerande när det gäller den aktuella affischen:

- Huset ska vara öppet för alla, förmedla sunda värdegrunder och respekt för alla människor.
- Det är en vedertagen praxis i kommunens övriga fritidsverksamheter och skolverksamhet att det är verksamhetsansvarig/rektorer som avgör vad som är lämpligt att sätta upp på anslagstavlor/väggar i de lokaler där verksamheten utförs.
- Besökare i olika åldrar med olika intressen som varit på Skylten och sett affischen hade hört av sig till Studieförbundet och tyckte att den var oerhört kränkande och ville att den skulle tas bort från musikhusets väggar.

Grundläggande rättslig reglering

Enligt 2 kap. 1 § regeringsformen (RF) är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet. Med yttrandefrihet avses frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Det skydd för yttrandefriheten som RF garanterar innebär att en myndighet, varken formellt eller informellt, får ingripa mot någon för att han eller hon har använt sig av sin grundlagsskyddade rätt att uttrycka sin uppfattning. Yttrandefriheten kan dock inskränkas under vissa särskilt angivna förutsättningar i enlighet med av riksdagen stiftad lag, se 2 kap. 12 och 13 §§ RF. Reglerna i brottsbalken (BrB) om t.ex. uppvigling, hets mot folkgrupp, och förledande av ungdom (16:5, 16:8 respektive 16:12 BrB) utgör begränsningar i yttrandefriheten som har ansetts förenliga med RF eftersom de skett med hänsyn till allmän ordning och säkerhet. Av 2 kap. 13 § sista stycket RF framgår vidare att föreskrifter som, utan avseende på yttrandets innehåll, närmare reglerar visst sätt att sprida eller motta yttranden inte ska anses utgöra en begränsning av yttrandefriheten.

Även den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Europakonventionen) innehåller ett skydd för yttrandefriheten (artikel 10). Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har i ett avgörande uttalat:

Yttrandefriheten utgör en av de väsentliga grundvalarna för ett (demokratiskt) samhälle, en av de grundläggande förutsättningarna för dess framsteg och för varje människas utveckling. [...] den omfattar inte endast "information" och "idéer" som mottas positivt eller kan anses ofarliga utan också dem som kränker, chockerar eller stör staten eller någon del av befolkningen. Detta är de krav som ställs av den

pluralism, den tolerans och den vidsynthet utan vilka inget ”demokratiskt samhälle” kan existera. (Citerat efter Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 2007, s. 366.)

Slutligen bör bestämmelsen i 1 kap. 9 § RF uppmärksammas. Där stadgas bl.a. att de som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen i sin verksamhet ska iaktta saklighet och opartiskhet.

Bedömning

Företrädare för det allmänna kan självfallet ingripa mot framställningar som innefattar brott. Såvitt framkommit hade den aktuella affischen emellertid inte ett brottsligt innehåll. Någon rätt att ingripa på denna grund förelåg därmed inte.

Grundlagarnas skydd för yttrandefriheten hindrar inte att det allmännas företrädare, i lokaler där det allmänna svarar för verksamheten, reglerar i vad mån olika typer av budskap får spridas. Reglerna måste dock vara generella till sin karaktär och får inte diskriminera mellan olika enskilda framställningar på grund av deras innehåll. Regeringsformens krav på saklighet och opartiskhet ska iakttas.

Några sådana regler synes inte ha funnits för verksamheten på Musikhuset Skylten. I stället förelåg en praxis, som innebar att den verksamhetsansvarige avgjorde vad som var lämpligt att sätta upp på anslagstavlor m.m.

Den aktuella affischen tillkännagav ett musikevenemang som skulle äga rum på ”Skylten”, där arrangemang av det slaget var ett regelmässigt inslag i verksamheten. Kultur- och fritidsnämnden har inte anfört något annat skäl för ingripandet mot affischen än att besökare känt sig kränkta av den. Något generellt utformat regelverk har alltså inte åberopats, inte heller någon etablerad praxis kring vilka slags alster som fick sättas upp. I frånvaro härav framstår ingripandet mot just denna affisch som godtyckligt. Jag har förståelse för att det i sitt sammanhang betraktats som censurerande.

Mot den angivna bakgrunden har kultur- och fritidsnämnden brutit mot grundlagens regler om yttrandefrihet, vilket givetvis förtjänar kritik. Som framgått skulle nämnden ha kunnat hantera den kontrovers, som uppkom i anledning av affischen, på ett bättre sätt om nämnden hade haft tydligare regler för verksamheten uppställda.